

Porozumění stavebnímu dílu jako profesní kompetence v péči o historické stavby

Vít Jesenský

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze
National Heritage Institute, Regional Office of Central Bohemia in Prague
vit.jesensky@centrum.cz

Abstract

Understanding of a Work of Architecture as a Professional Competence in the Care of Historical Structures

A requirement to have an understanding of a building component as a prerequisite of its care is derived from the defined specifics of the work of art and is determined in the form of competences, with the emphasis on the necessity of a complex view of structural monuments. There we can find imperfections of activities conducted by such key professionals as restorers and conservation specialists. A few recent problematic cases are stated. Education is a decisive factor in acquiring the competences. There are several comments on the requirements relating to the interdisciplinary nature of the care of historic structures. The purpose of the survey is to draw our attention to the topic, define the problem, outline a basic framework of arguments and offer solutions to the problem.

Klíčová slova: stavební dílo, památková péče, restaurování, kompetence, vzdělávání

Keywords: work of architecture, monument care, restoration, competentions, education

Existence kulturního dědictví, které je zásadním činitelem naší identity, je utvářena naším chováním se k němu a nakládáním s ním. Jejich předpokladem je definování a interpretace, obecněji poznávání a porozumívání tomuto dědictví. Týká se to i stavebních děl jako podstatné součásti kulturního dědictví. Zdá se být proto závažnější a hodné pozornosti, že tak prostý a logický aspekt pojmenovaný v nadpisu může mít nedostatky v naší profesionální praxi. Jak je tomu konkrétněji s daným druhem artefaktů v této praxi i teoretické reflexi, jak se tato problematika dotýká oboru, či spíše profese restaurátorů a také památkářů, a jak by se měla odrazit ve vzdělávání, je tématem následující úvahy. Ta je koncipována ze zorného úhlu památkové péče, nebo širěji péče o historická stavební díla.¹

Rozdílný pohled na stavební a architektonické památky jako základ metodologických teorií je nedílnou součástí dějin oboru památkové péče. Je možno připomenout syntetickou metodu povyšující estetické vnímání celistvosti² a praktický koncept vycházející z respektu ke konstrukci a technologii.³ Klasické dílo restaurátorské teorie,⁴ které se až poněkud zbytkově obrací i k památkám architektury, podává nepřiliš přesvědčivou, nekomplexní charakteristiku těchto děl a tomu odpovídají i zásady péče o ně.

Je proto na místě jako nezbytné východisko dalších úvah definovat stavební dílo jako specifický druh kulturního dědictví.⁵ Rozumíme jím hmotný, stavební činnost v minulosti vzniklý artefakt, jehož společensko-kulturní význam je důvodem jeho uchovávání a záměru předávání budoucím generacím. Jedná se o početnou a různorodou skupinu objektů v typologické formě staveb obytných, občanských včetně církevních, průmyslových i zemědělských včetně hospodářských, technických včetně dopravních a vojenských, u všech včetně jejich historicko-typologických variant.⁶ Zájmem památkové péče jsou i jinými obory opomíjené, neúplné, nejčastěji pusté či ruinované části (pozůstatky) staveb.

Stavební dílo je prostorově, konstrukčně, funkčně i esteticky strukturovaným komplexním celkem. Je nemovitě, nedělitelně vázané na své hmotné prostředí, na které prostorově, materiálově nebo i formově reaguje, nebo je s ním konfrontováno. Stavební dílo tedy své prostředí dotváří. Vždy utváří prostor, a to velmi často veřejný, někdy přírodní. Prostor lze vnímat jako exteriér a interiér, vzniká ovšem jako integrovaný celek. Stavební dílo je povětšinou nevyhnutelně vystaveno povětrnosti.

Stavební dílo je v převaze většího měřítka než jiné hmotné artefakty a obvykle je i prostorově komplikovanější. Konstrukce stavebního díla představuje vždy vícedruhovou skladbu. Je vázána nejen na svou funkci, ale i účel stavby a rovněž užitý materiál. Větší část konstrukcí má složitou

1 Zvláště v části vztahující se ke restaurování mohou být mé názory částečně omezené zkušeností památkáře průzkumníka, dokumentátora a badatele a pouze přednášejícího předmětu památkové péče budoucím restaurátorům.

2 Památka jako umělecké dílo, viz WAGNER, Václav. *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana*. Praha : NPÚ, 2005. ISBN 80-86234-72-X.

3 Viz ŠTORM, Břetislav. *Základy péče o stavební památky*, Praha : NPÚ, 2007. ISBN 978-80-87104-13-2.

4 BRANDI, Cesare. *Teorie restaurování*. Kutná Hora : Tichá Byzanc, 2000. ISBN 80-86359-03-4.

5 Kulturním dědictvím zde nemyslíme pouze památky, nicméně faktická i teoretická nejednoznačnost pojmu kulturní dědictví není pro tuto stat' podstatná. K vymezení pojmu viz http://artslexikon.cz/index.php/D%C4%Bdictv%C3%AD_kulturn%C3%AD. Též JESENSKÝ, Vít. Interdisciplinární vysokoškolské vzdělávání v památkové péči jako nástroj integrace péče o kulturní dědictví. In: *Muzea, památky a konzervace 2001*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 11–15. ISBN 978-80-210-5628-2.

6 V jistém smyslu bychom jako o stavebním díle mohli uvažovat i o souborech staveb až územních celcích, pro náš záměr by ale takové pojetí opět nemělo větší důležitost.

technickou povahu, nežádka až inženýrskou. Materiály stavebního artefaktu jsou fakticky vždy početné, rozmanité, a navíc nejčastěji kombinované do specifických stavebních hmot.⁷ Převaha staveb má rozsáhlé technické či užité vybavení nezbytné pro konkrétní provoz stavby (pevně zabudované i přenosné – technická zařízení a rozvody, mobilii atd.).

Odlišujícím rysem stavebního díla je využití. Nároky na jeho úpravu nebo změnu jsou mnohem frekventovanější, než nároky na podobně zásadní fyzické změny. Nicméně většina změn užívání vyvolává potřebu zásahu do hmoty stavby, včetně jejího doplňování. Požadavky na změnu funkce staveb bývají podmínkou jejich dalšího uchování. Dominuje využívání praktické, minimum staveb je udržováno jako pohledové exponáty. Následkem mnohých užití jsou další opatření (požární, hygienická, bezpečnostní a další) s provozními, prostorovými a technickými dopady.

Forma díla většinou esteticky působí, respektive je většinou esteticky záměrně utvářena. Odtud lze odvodit charakteristiku architektury jako takové stavby, jejíž prostorové, konstrukční i funkční řešení je záměrně formováno i esteticky, a nadto je prokomponované jako celek s určitou myšlenkou. Jde tudíž o ještě specifitější vymezení, což rozšiřuje nároky na porozumění (viz dále).

Využití, prostorově provozní, konstrukční, materiálové i dobové estetické řešení se nedělitelně proměňují v historickém vývoji. To je využíváno v interpretaci sdružující stavby podle společných rysů do typologických a také slohových skupin. Následkem častých změn je zároveň multivrstevnatost (mnohofázovost) historického stavebního díla a paradoxně mnohdy vysoká životnost (má příčinu i v charakteru konstrukcí).

Stavební dílo je z větší části výsledkem práce a hlavně spolupráce více profesí a specializací (řemesel), z nichž některé jsou uměleckořemeslné, eventuálně umělecké. Mnohé z profesí jsou kvalifikačně velmi náročné. Navrhovatel („projektant“) objektu většinou nebývá totožný s realizátorem. Vznik stavebního objektu je dlouhodobý komplexní proces plánování a realizace, organizačně jde o týmovou práci. Výše uvedená specifika se týkají i náročnosti údržby stavebního díla. Obtížnost realizačního procesu se odráží v jeho institucionálních, zvláště právních úpravách. Stavby jsou nejnákladnějšími artefakty.

Stavební díla jsou jako součást kulturního dědictví institucionálně vymezena jako památky. Obráceně řečeno, památkový fond tvoří především stavební památky včetně vybavení (a dále chráněné soubory a území). Odborným určováním, monitorováním a usměrňováním péče o stavby-památky se zabývá památková péče garantovaná státem.

Předcházející profil se soustředil zejména na specifické aspekty historického stavebního díla, nikoliv na znaky společné s dalšími historickými artefakty, jako jsou historicita, umělecko-historická kvalita u uměleckých děl apod. Kromě toho jsou možné i oborově a metodicky odlišné výklady (např. sémiotický), ale pro praktičtější směřování této studie je nepokládáme za nezbytné.

Pojmenované rysy by bylo možno podrobně porovnávat s charakteristikami jiných druhů artefaktů kulturního dědictví, postačí však i základní shrnutí. Stavební památky jsou oproti jiným historickým objektům nepřenosné, zasazené ve venkovním prostředí, prostorově rozsáhlejší, konstrukčně i materiálově složitější a také vývojově mnohoetapové. Hlavně jsou ale funkčně různorodější a adaptabilnější (využitelnější), což je z hlediska péče o ně výhoda i komplikace. Ekonomická hodnota staveb je vysoká a realizačně se vždy jedná o díla kolektivní.

7 Na neurčitost pojmu materiál u památek upozornil P. Kuneš. KUNEŠ, Petr. Jak si přírodovědci přivlastnili materiál a s ním i památky. *Zprávy památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 6, s. 541–543. ISSN 1210-5538.

Je zřejmé, že zmíněná specifičnost památkových staveb se odráží ve zvýšených nárocích na péči o ně, která je v principu předmětem našeho zájmu. Lze doložit, že zohledňování vyzdvihovaných požadavků se v naší památkové péči soustředí na poznávání historických staveb⁸ a vytváření metodik péče.⁹ V obou případech se za určující východisko považuje hmotná podstata památky, popřípadě metody péče determinované oborově. Zdá se, že se ale nikdo nezamýšlí nad tím, zda je tento přístup jediný možný, a především, zda je správná jeho naprostá dominance. Ptáme se tak mimo jiné na jeho efektivitu.

Předstupněm rozhodování o řešení specifík péče o stavební památky je obecnější otázka, zda stavební dílo je více hmotným artefaktem, nebo činností, kterou tento artefakt vznikl a je udržován. Potažmo, je památka výsledkem památkové péče nebo památková péče následkem památek? Je kulturní dědictví předáváním v prvé řadě hmotných artefaktů nebo znalostí a dovedností? Toto tázání není zdaleka tak plané, jak se zdá.¹⁰ Domnívám se, že odpověď je třeba hledat v hodnotové koncepci památkové péče a jejích metodologických principech. Konkrétně jde o proces vymezení památky poznáním znaků konkrétního hmotného artefaktu, určení jeho významu, jemuž přisuzujeme míru hodnoty a následného „zhodnocení“ této hodnoty jako motivace v odpovídající péči. Tato péče zpětně ovlivní proces hodnocení až v hermeneutickém smyslu. Památka a památková péče jsou tedy dva prvky skutečnosti vzájemně se podmiňující ve své existenci. Zdrojem i pojičkem této existence je odpovědný člověk. Za reflexi naznačeného duálního dialektického pojetí pokládám z toho důvodu posun metodologického řešení péče o stavební památky k lidskému faktoru. Následně se proto domnívám, že principiální je definování péče o stavební dílo jako kompetence odpovědných, tuto péči realizujících osob.

Kompetencemi zde rozumíme nároky na schopnosti, znalosti, dovednosti i postoje.¹¹ Kompetence musí mít vyjádřenu míru, která musí být úměrná intenzitě a rozsahu zacházení s objektem. Měřítkem intenzity není pochopitelně množství úkonů, ale míra interpretace díla. Kompetence jsou samozřejmě koncipovány pro určitou pozici osoby (pozice profesní, funkční, konkrétního úkolu).

Přesto můžeme vymezit i obecné kompetence platící pro více pozic v péči o stavební dílo minulosti a postihující všechny základní činnosti takové péče (poznávání a hodnocení, ochrana a obnova a prezentace): Jakkoliv lze stavební dílo poznávat po částech, dílčími metodami apod.,

8 To se u nás vyvíjí k hlubšímu i četnějšímu, bohužel nikoliv komplexnějšímu, viz RAŽÍM, Vladislav; MACEK, Petr a kol. *Zkoumání historických staveb*. Praha : NPÚ, 2011. ISBN 978-80-86516-41-7. Co znamená v této oblasti komplexní lze porovnat např. v GROAT, Linda; WANG, David. *Architectural research methods*. New York : Wiley, 2002. ISBN 0-471-33365-4.

9 Příkladem mohou být plánované výstupy Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (DKRVO) Národního památkového ústavu. Naše starší metodologická tradice hledala cestu ve formulování obecných zásad péče o památky.

10 Rozpory mezi koncepty památkové péče vycházející z objektu a památkové péče založené na procesu uznávání hodnot a péče se aktuálně staly určitým tématem nesouladu angloamerické, respektive zámořské a části evropské, kontinentální teorie památkové péče. Upozornil na to i J. Štulc. (ŠTULC, Josef. Mezinárodní společenství památkářů na rozcestí – 17. generální shromáždění ICOMOS ve znamení zásadních názorových rozporů. *Zprávy památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 1, s. 68–71. ISSN 1210-5538.) Viz též JESENSKÝ, Vít. Specifické jádro a východisko činnosti památkové péče jako téma pro sociálně ekonomické a humanitní vědy. *e-Monumentica*. 2012, roč. II., č. 1, s. 9–15. ISSN 1805-1944. (<http://projekty.upce.cz/ppp-pro/databaze/e-mon-01-2012>).

11 Pro naše téma bychom zcela neodmítali ani další domácí, poněkud starší a v převaze dnes neuvažovaný význam pojmu kompetence, totiž oprávnění nějak konat.

vždy je nezbytné si být vědom díla jako komplexního celku. K němu musí být vztažena jakákoliv interpretace poznatků. Pro porozumění hmotné podobě díla a pro jeho interpretaci je nutné získat a kombinovat vědomosti o funkci (provozu), konstrukci, materiálu a estetickém ztvárnění stavby. Jinými slovy, je třeba znát nejen slohový a historický vývoj architektury a její slavné tvůrce, ale i typologii historických staveb, historické konstrukce a zařízení staveb. Neopomenutelná je základní orientace v realizaci staveb – stavitelství a základních řemeslech, která se na nich podílejí. Povědomí je třeba mít o usazení stavebního objektu v terénu či území a o širších prostorové funkčních souvislostech.

Profesemi, s jejichž pravomocemi i úlohou je spojena nejvyšší míra interpretace památek, a tím oprávněný požadavek na kompetence v porozumění historickému stavebnímu dílu, jsou památkáři, projektanti a také restaurátoři.¹² Z restaurátorů by se tento požadavek měl vztahovat přesněji na ty, kteří restaurují jakoukoliv neoddělitelnou část stavebního díla, popřípadě celé takové dílo. Platí to tedy i pro restaurování prvků, které svou podstatou nejsou stavební, ale konkrétní stavbu dotvářejí (sochařská výzdoba, technické vybavení jako lustry, vestavěný nábytek apod.). V posledních letech, nejspíše z důvodů růstu počtu kvalifikovaných restaurátorů a snad i profesionality provádění obnov stavebních památek, stoupá podle všeho podíl jmenovaných specialistů na těchto pracích. Kompetence restaurátorů vůči stavebním artefaktům lze proto považovat za aktuální téma.

Bohužel, i ve vlastní nedávné praxi jsem zaznamenal několik situací,¹³ kdy zúčastněný restaurátor z neznalosti podstaty řešeného stavebního objektu činil nedostatečné až chybné závěry, a dokonce i zásahy do restaurovaného díla.

Vedle tradičních průzkumů omítek a výmalb v interiérech jsou restaurátoři stále více zapojováni do průzkumů, ale i následného restaurování nebo alespoň konzervování historických omítek památkově hodnotných fasád. Jako adekvátní pro hloubkový průzkum je v těchto případech požadován průzkum restaurátorský. I přes určitou četnost odborné diskuse a pokusů o charakteristiky tohoto druhu průzkumu¹⁴ osobně nesdílím představu, že tento speciální druh průzkumu máme již metodologicky i metodicky jednoznačně definovaný.¹⁵

Autor restaurátorského průzkumu interierových omítek v jednom v jádru gotickém domu na kolínském náměstí označil nejstarší vrstvu omítek v provedené sondě za renesanční. K tomuto závěru došel na základě odpočítávání ve stratigrafii vrstev, kde podle něj zhruba co vrstva, to slohové období, a navíc šedivý nátěr stylově renesanci odpovídal. Zkoumající restaurátor nemohl sice tento svůj závěr ověřit na analytických půdorysech z SHP, protože ty se nedochovaly, ale stačilo obejít zeď z druhé strany a viděl by, že veškeré omítky sondovaného souvrství byla nahozeny na zadržku barokního otvoru, a mohou tak být až klasicistní a mladší.

12 Míra interpretace díla je ostatně kritériem pro rozlišení restaurátorské a konzervační a údržbové – řemeslné práce.

13 Pro všechny odkazované objekty jsem zpracovával Operativní průzkum a dokumentaci. Nálezové zprávy shrnující jejich výsledky jsou uloženy v archivu NPÚ-ÚOPŠČ v Praze.

14 Např. sborník IV. konference sdružení Arte-fakt Restaurování a ochrana uměleckých děl – Průzkumy památek 2009, dostupné na www.arte-fekt.cz, nebo KRHÁNKOVÁ, Kateřina. *Metodika restaurátorské dokumentace*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování. Praha, 2011. (<http://dspace.upce.cz/handle/10195/42122>.)

15 JUDr. Varhaník o restaurátorských průzkumech zastává dokonce názor, že z díky §14 platného památkového zákona „lze jednoznačně dovodit, že nejsou považovány za součást restaurování ani není řečeno, že restaurátorský průzkum smí provádět pouze osoba s povolením.“ (VARHANÍK, Jiří. Průzkum a dokumentace v současné právní úpravě stání památkové péče. *Průzkumy památek*. 2012, roč. XIX., č. 1, s. 2. ISSN 1212-1487).

Při loňské obnově fasád východního průčelí zámku Žleby byla najata restaurátorka pro sondážní průzkumy a zajištění odhalených hodnotných omítkových vrstev při otloukání a následné rekonstrukci fasády. Poznatky ze sondování (zazdžené otvory, omítky zabíhající do spár jejich špalet atd.) autorka vůbec nepromítla do aktualizace stavebního vývoje této části zámku. Např. zjištění, že zazdžené otvory kolidují s vnitřním příčkováním místností a zmnožují v SHP dosud identifikované fáze renesančních přestaveb, nepokládala patrně za poznání, které náleží do její odpovědnosti. Výsledky materiálových analýz historických omítek v podstatě nebyly využity při rekonstrukci fasády, do které se restaurátorka nenamáhala zapojit. O chabé znalosti procesu stavební obnovy ostatně vypovídala i frekvence přítomnosti dané specialistky na stavbě naprosto nepřizpůsobená postupu stavebních prací. Završením netečnosti vůči stavební památce pak byly výstupy, ve kterých absentuje jakákoliv grafická dokumentace umístění a podoby sond nebo nálezů. Popsané neprofesionální jednání neomlouvá ani pravděpodobnost, že se jednalo o jednu z častých situací včlenění restaurátorského podílu do stavební obnovy realizační firmou jen na oko s naprosto podhodnoceným rozpočtem.

Při komplexní obnově původně renesančního hostince zvaného Peklo, který je součástí mělnického zámku, došlo i na výraznou sanaci jeho krovu ze 17. stol., jehož vazné trámy byly

Obr. 1, 2 Žleby, zámek, východní průčelí, některé nálezkové situace při obnově, jež zůstaly prakticky neryhodnoceny a nedokumentovány najatou restaurátorkou. (Foto V. Jesenský, 2012)

zároveň stropními trámy záklopového stropu patra. Tento strop byl dodatečně v 18. stol. malovaný, včetně trámů. Pro restaurování stropu byla proto povolána restaurátorka. Malovaná záklopová prkna byla vyjmuta a uložena, krov ovšem dále rozebírali a doplňovali tesaři. Ti snad ani nevěděli, že vazné trámy jsou zespodu malované, proto je klidně vybourávali a nahrazovali či protézovali, a to řemeslně stavebně, volně dle poškození. Jejich zásah proběhl zjevně bez jakéhokoliv restaurátorského dohledu. Restaurátorka si zřejmě vůbec neuvědomila, že trámy, určené k jejímu restaurování, jsou zároveň krovem, jenž podléhá jinému režimu obnovy.

Uvedené příklady vedou k zamyšlení, zda zdánlivě uspokojivá kompetence restaurátorů vztahující se úzce specializovaně k průzkumu a restaurování dílčího artefaktu - solitérnímu

Obr. 3 Mělník, zámek, bývalý hostinec zvaný Peklo - č. p. 20, 1. patro, malované stropní trámy a zároveň vazné trámy krovu, stav po sejmutí záklopu (nabrázen manipulační podlahou) a tesařské sanaci krovu, která proběhla bez zájmu restaurátorky odpovědné za restaurování stropu. (Foto V. Jesenský, 2012)

movitému objektu představuje odpovídající odborně profesionální výkon u děl stavebních. Zároveň potvrzují oprávněnost nároků na znalosti a dovednosti shrnuté výše v obecných kompetencích. K nim bychom pro restaurátory stavebních děl měli doplnit: Specifičtější kompetence by měli mít ve znalosti stavebních materiálů, fyzikálním chování stavby a jejich konstrukci, jejich stárnutí, degradaci a poškozeních nejen jako projevech, ale i příčinách. Žádoucí je ovládnutí výstižného a srozumitelného záznamu poznatků o stavbách (obrazového i verbálního). Vhodným předpokladem je i rámcové povědomí o navrhování a právním a institucionálním řešení staveb a jejich celkové nákladnosti.¹⁶ Kompetence by měly mít procesuálně úroveň porozumění až analyzování, obsahově by pak mělo jít o znalost faktů, konceptů i postupů.¹⁷

Ještě na jeden společný nedostatek u problematizovaných příkladů bychom neměli zapomenout. Nedostačující zapojení do obnovy stavebního díla jako týmového procesu ze strany restaurátorů, ale také na ne zcela plněnou koordinační roli ze strany památkářů (viz dále).

Jak již bylo naznačeno, z předešlých odstavců by ani v nejmenším nemělo být odvozováno, že definované kompetenční nároky se týkají jen, nebo zvláště restaurátorů. Naopak, je třeba je

16 Kompetence - znalost stavební podstaty památky je pro restaurátory v neposlední řadě i jistým hodnotovým přínosem a mravním závazkem nebýt lhostejnými ke kontextu restaurování a restaurovaného díla.

17 Viz revidovaná Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů. (BYČKOVSKÝ, Petr; KOTÁSEK, Jiří. Nová teorie klasifikování kognitivních cílů ve vzdělávání : revize Bloomovy taxonomie. *Pedagogika*. 2004, roč. LIV, č. 3, s. 227-242. ISSN 0031-3815).

vztahovat ke všem zúčastněným profesím či odpovědným osobám od badatelů¹⁸ přes projektanty až po investory a do jisté míry dokonce vlastníky. A ačkoliv bychom to možná nečekali, komplexní znalosti a dovednosti o stavebních památkách jako o stavebním díle jsou problémem mnoha odborných památkářů. Nadto se to týká i památkářů odpovědných za odborné vyjadřování k nemovitým památkám. U nich je třeba již pojmenované odborné požadavky rozšířit vedle administrativně oborových znalostí a dovedností (památkový zákon atd.) i o podrobnější znalosti institucionálně právní (další zákony, vyhlášky, organizace), praktickou dovednost průzkumně dokumentační (obzvláště stavebně-historickou) i o schopnosti organizační a komunikační. Navíc, některé kompetence by měly být prohloubenější na procesuální úroveň hodnocení.

Šíře shrnutých kompetenčních požadavků a kritické nahlížení absence jejich plnění může logicky vyvolávat otázku ohledně příčin tohoto stavu a možností nápravy. Prvotní je získávání kompetencí, v němž je klíčové vzdělávání.

Zásadní pro skladbu vzdělávacích počínů nebo akcí, at' už jimi budou učební předměty, dílčí kurzy, samostudium či učení se z praxe, musí být, aby utvořily celek vystihující klíčové kompetence. Jinak řečeno, musí zajistit porozumění stavebnímu dílu komplexně, logice jeho utváření a jeho souvislostem.¹⁹ Toto porozumění nemusí být detailní, spíše přehledové. Pokud vzdělávaný absolvuje sice např. předměty stavebně-historický průzkum, historické konstrukce, některé technologie, nebo třeba dějiny architektury, navíc bez vzájemné koordinace obsahů, přivede ho to pouze k méně jednostrannému, ale stále omezenému pohledu. Nebude schopen posuzovat stavební dílo jako celek.²⁰ I když v praxi by se komplexnímu porozumění stavbám po obsahové stránce zdálo být nejbližší vzdělání architektů, není zcela optimálním východiskem, jelikož směřuje především k dovednosti navrhování – tvorbě stavebního díla.²¹

Jestliže u restaurátorů je vhodné, i s ohledem na požadavky pro získání povolení k restaurování, uvažovat mimo jiné o „modulu“ zabývající se historickými stavbami v rámci graduálního vzdělávání, pak u profesionálních památkářů je, vzhledem k širokým kvalifikačním potřebám jejich profese, nejpodstatnější forma celoživotního vzdělávání. Koncepce vzdělávání odborných pracovníků ve státní památkové péči²² konstatovala už v roce 1999 tehdy zjevný fakt, že kvalifikace odborných památkářů se odvíjí od jejich vysokoškolského graduálního základu, což nese problémy především v případě specializace na nemovité památky (památkář - garant odpovědný za péči o

18 Běžné jsou např. uměleckohistorické stati o historické architektuře vycházejících pouze z hodnocení fasád, maximálně vnějšího objemu, opomíjející nebo nerozumějící ostatním výše uvedeným faktorům staveb apod. Oproti tomu hloubka analýz historických staveb tak, jak je rozvíjena např. v prostřední členě Sdružení pro stavebně-historický průzkum, ukazuje na mnohem komplexnější porozumění.

19 Z mezinárodních dokumentů se pokus o shrnutí požadavků na komplexnost restaurátorského vzdělání objevuje např. v Krakovské chartě 2000. (<http://www.spppp.eu/Bulletin%206-2003.htm>).

20 I tak je třeba přibývajícím výukou nejčastěji právě o SHP, někdy o historických konstrukcích, na vysokých školách, ale i dalších kursech přivítat jako prvotní zlepšení. Z pozitivních příkladů jmenujme např. bohatou a promyšlenou škálu předmětů péče o kulturní dědictví nabízených v rámci studijních oborů restaurování - konzervování a technologie pro restaurování a konzervování na VŠCHT.

21 Na druhou stranu je to právě Fakulta architektury ČVUT, kde na ústavech dějin a teorie architektury a památkové péče započali možná nejsystematičtější a modulově s výukou historických staveb nejen jako dějin architektury, ale i stavitelství, provázaných s hlubším porozuměním a projektováním zásahů do historických staveb.

22 JESENSKÝ, Vít; JESENSKÁ, Zdena. *Návrh obecné koncepce vzdělávání odborných pracovníků ve státní památkové péči*. Programový projekt výzkumu a vývoje MK ČR. PK99P04OPP013. Praha, 1999. (<http://www.npu.cz/download/1148475504/wnpucanek060524jesenskyvzdelavani.pdf>).

nemovité památky). Nedostatky v historických a umělecko-historických disciplínách se projevovaly u graduovaných architektů a stavařů, nedostatky stavebně technické u absolventů společenskovo-vědních oborů, z nichž dominovali umělci historikové. V té době bylo taktéž zřejmé, že v nejbližší budoucnosti bude architektů ve státní památkové péči ubývat ve prospěch uměleckých historiček. Situace se podle všeho vyvinula jen nemnoho odlišně. Následkem vzniku velikého množství úžeji specializovaných studijních oborů bylo, že vedle uměleckých historiček a historiků vstoupilo do profesionální památkové péče podle všeho i řada absolventů jiných, v základu společenskovo-vědních oborů, jako je regionalistika, archeologie apod. U naprosté většiny z nich přetrvává kardinální otázka: Jak se títo začínající či mladí památkáři dokáží vyrovnat s požadavky na posuzování nejčastěji stavebních zásahů, nezřídka celých stavebních projektů? Jak se orientují ve stavebních plánech, analyzují navržená statická řešení, domýšlí dopady projektovaných nových konstrukcí nebo sanační zásahy do konstrukcí starých, jak komunikují s technickými specialisty nebo prostě architektky? Spatřuji zde kvalifikační problém, který zůstává jedním z nejproblematictějších a překvapivě nejpomíjenějších a podceňovaných rozporů v kompetenci odborných památkářů.²³

V zaujetí pro obsahové hledisko bychom neměli zapomínat, že větší část vzdělání v péči o památku musí být získávána celoživotním vzděláváním. Tedy nejen v regulérních jednorázových kurzech, ale i jinými formami. Mezi nimi je pro porozumění stavebnímu dílu třeba vyzdvihnout význam učení se z praxe, popřípadě význam řízené (asistované) praxe. Těmito metodami mohou totiž být stavební památky a péče o ně zprostředkovávány s respektem ke kontinuitě jejich bytí, reálně, protidoktrinářsky, takříkajíc ve vlastní režii a tempu. Podle mých zkušeností to ale bez asistenční osoby, metodika či metodičky, nejde. Je otázkou, zda takové odborníky restaurátoři nebo i památkáři ve své praxi vždy najdou.

Péče o stavební památky je typickým příkladem interdisciplinární činnosti charakterizované vysokou integrací disciplín (mají společný objekt, v podstatě i předmět a cíl, rozdílné metody, výsledný výstup je jediný - vzniká kontinuálním vzájemným ovlivňováním disciplín při řešení).²⁴ Interdisciplinarita přitom není pojetím a úkolem pouze oborovým, ale i individuálním, pro konkrétního profesionála. Lze ji relativně snadno vytyčit ve formě kompetencí, ale problémem je, jak interdisciplinaritu vyučovat. Požadované rozsáhlé kompetence v porozumění historickému stavebnímu dílu se zdají být nedosažitelné. Pomocným nástrojem může být rozvíjení již také zmíněné kompetence komunikace, kooperace a koordinace.

Nárok na porozumění stavebnímu dílu jako předpoklad péče o ně jsme odvodili od specifik tohoto díla, definovali jej ve formě kompetencí, a ty vztáhli na profese restaurátorů a odborných

23 V NPÚ opožděně, ale přece, vzniká pokus o systematictější řešení. V rámci Jednoročních kursů pro pracovníky památkové péče – vysokoškoláky, které absolvuje, dá se říci, většina nastupujících památkářů, jsou navržena dvě odlišná zaměření pro absolventy humanitních, respektive stavebních nebo architektonických oborů. Obsah kursů by měl kompenzovat odlišné nedostatky v jakýchsi modulech. Na tomto místě je možné připomenout, že hlavně od architektů-projektantů stále silněji zaznívá kritika nedostatečné znalosti moderní a soudobé architektury u odborných památkářů, což se promítá do jejich vyjadřování k návrhům obnovy nemovitých památek. Podobně zaznívají hlasy, že i památkáři specialisté odpovědní za posuzování restaurování, nedosahují patričních kompetencí např. v dostatečné znalosti restaurátorských technologií.

24 V praxi jsme ale svědky řady akcí, které mohou dokládat jen přístup multidisciplinární. Ten je charakteristický spoluprací více disciplín na společném tématu formou adice, a zvláště jejich oddělené výstupy jsou propojeny jen závěrečnou syntézou. Příčiny tohoto přístupu jsou oborová specializace, metodická omezenost a také vzdělávání.

památkářů. Rozhodující v nabývání kompetencí vidíme vzdělávání. Tento racionální rámec stati jsme ale nenaplnili dostatečnou analytickou studií. Pro ni by byl nezbytný systematictější rozbor domácí situace minimálně dotčených oblastí památkové péče a restaurování doplněný konfrontací mezinárodní.²⁵ Pak by se pravděpodobně podařilo lépe vyjádřit a obhájit míru závažnosti řešení klíčové kompetence a bylo by možno odpovědněji hledat řešení. Cíl tohoto textu byl proto skromnější – podnět a výzva k diskusi o tomto latentním a podle mého názoru nedostatečně řešeném problému.

25 K tomu např. NEJEDLÝ, Vratislav. Na okraj konference „Interdisciplinarita v péči o kulturní dědictví.“ Koncept sumarizace fenoménu „interdisciplinarita“ v oblasti památkové péče a restaurování. *e-Monumentica*. 2012, roč. II., č. 1. s. 4. ISSN 1805-1944. (<http://projekty.upce.cz/ppp-pro/databaze/e-mon-01-2012>).